

УДК 378:37.015.31:39

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-68.44>

Струк А. В.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКО-НАРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Розкрито сутність поняття “педагогічні умови”, проаналізовано погляди вчених на тлумачення педагогічних умов. Визначено педагогічні умови формування лексико-народознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи. Виділено та охарактеризовано методи і форми, які є ефективними при впровадженні педагогічних умов лексико-народознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Лексико-народознавча підготовка майбутнього вчителя початкових класів передбачає формування в нього лексичної, народознавчої компетенції: уміння використовувати особливості мовленнєвої поведінки у відповідних ситуаціях спілкування, забезпечувати формування культури спілкування, ознайомлення з нормами етикету, сформованість знань та умінь щодо правил ввічливості, вміння визначати акцент та діалектні особливості мовлення, уміння скласти й презентувати усні відгуки про побачене, почуте, пережите.

Ключові слова: умова, педагогічна умова, лексика, народознавство, компетентність, вищий навчальний заклад, майбутній вчитель, початкова школа.

“Соціально економічні зміни, реформування системи освіти на гуманістичних та демократичних засадах, перехід із предметного на особистісно орієнтоване навчання створюють умови для саморозвитку, самореалізації особистості у навчальному процесі, результативність якого не є можливою без детального аналізу процесу професійної компетентності майбутніх учителів і пошуку шляхів її подальшого вдосконалення.

Проблема формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи набула широкого висвітлення в працях психологів та педагогів (Ш. Амонашвілі, І. Беха, А. Богущ, І. Зязюна, Н. Кічук, Н. Луцан, О. Пехоти та інших). Водночас не вистачає комплексного розв’язання проблеми, зокрема визначення педагогічних умов формування лексико-народознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи у процесі професійної підготовки.

У формуванні лексико-народознавчої компетентності майбутніх педагогів вирішальну роль відіграє навчально-виховний процес у вищих навчальних закладах, якщо для цього створений належні умови.

У словникових джерелах “умова” визначається як: 1) філософська категорія, “що виражає відношення предмета до об’єкта, без яких він існувати не може, а також як обставину, від якої щось залежить” [15, с. 327]; 2) сукупність зовнішніх обставин, у яких відбувається освітня діяльність і обставин життєдіяльності її суб’єктів [10, с. 348];

У спорідненій з педагогікою науці психології поняття “умови” розглядається в площині психічного розвитку та корелюється із сукупністю внутрішніх і зовнішніх причин, що детермінують психологічний розвиток людини, прискорюють або уповільнюють його, впливають на процес розвитку, його динаміку та кінцеві результати [9, с. 270–271];

У педагогічних дослідженнях здебільшого розглядаються педагогічні умови. Зауважимо, що, незважаючи на різне розуміння цього поняття, знаходимо багато спільного в його розумінні. Так, на думку вчених, педагогічні умови це:

– сукупність усіх видів об’єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів [14, с. 40];

– значущі продуктивні причини, які впливають на протікання і результат дидактичного процесу і можуть прискорюватися або гальмувати розвиток та формування педагогічних систем, процесів, явищ, якостей особистості [13, с. 25];

– певна обставина чи обстановка, що впливає на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [6, с. 97];

– комплекс об’єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети [2];

– дієвий елемент педагогічної системи, сукупність взаємопов’язаних і взаємозумовлених заходів, які спрямовані на досягнення конкретної педагогічної мети [7, с. 258];

– категорія, що визначається як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об’єктивно склалися чи суб’єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети [12].

Ю. Бабанський стверджував, що ефективність педагогічного процесу закономірно залежить від умов, у яких він проходить [1]. Із погляду філософії, умова тлумачиться як чинник, тобто рушійна сила, причина будь-якого процесу. Як філософська категорія поняття “умова” відображає універсальні стосунки між суб’єктами спілкування. За межами діяльності ці стосунки не можуть перетворитися на нову діяльність. Для цього потрібна причина. Тому причинність виконує функцію активного дієвого чинника. Саме він як умова забезпечує продукування нової дійсності як кінцевого результату [3].

Отже, педагогічні умови визначаємо як сукупність взаємозалежних обставин, що забезпечують організацію, моніторинг, регулювання та інтеракцію суб'єктів і об'єктів педагогічного процесу в межах реалізації певної мети. Педагогічні умови повинні відповідати вимогам: науковості, професійної спрямованості, інтегративності, зв'язку теорії та практики, свідомості та активності, послідовності та систематичності, інноваційності.

Виходячи з вищезазначеного, у започаткованому дослідженні розглянемо педагогічні умови як комплекс обставин, створених у межах закладів вищої освіти, що сприятиме ефективному та результативному формуванню лексико-народознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Розглянемо першу педагогічну умову – забезпечення міжпредметних зв'язків у викладанні фахових дисциплін із формування лексико-народознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

У вітчизняній та світовій педагогіці накопичено значний досвід досліджень із проблеми міжпредметних зв'язків (К. Баханов, В. Бернадський, Л. Боголюбов, Г. Ващенко, З. Добриніна, Я. Коменський, В. Корнєєв, Дж. Локк, І. Песталоцці, О. Пометун, К. Ушинський, Г. Фрейман та інші).

У педагогічних словниках міжпредметні зв'язки визначено як взаємне узгодження навчальних програм, зумовлене системою наук і дидактичною метою. Міжпредметні зв'язки відображають комплексний підхід до навчання й виховання, який дає можливість виділити як головні елементи змісту освіти, так і взаємозв'язки між навчальними предметами. На будь-якому етапі навчання міжпредметні зв'язки виконують виховну, розвивальну й детермінувальну функцію, завдяки інтеграції знань, які підвищують продуктивність перебігу психічних процесів [4].

О. Маслова наголошує, що між предметні зв'язки слід розглядати як один із дидактичних принципів, реалізація якого суттєво впливає на зміст та обсяг знань, формування важливих прийомів самостійної роботи, світогляду студентів [8, с. 365].

П. Кулагін зазначає, що міжпредметні зв'язки – це “принцип навчання, згідно з яким навчання нового програмного матеріалу будеться з урахуванням змісту суміжних навчальних предметів” [11, с. 33].

Становлення професіоналізму під час навчання у закладах вищої освіти залежить, на думку Е. Климов, від системного об'єднання дисциплін з орієнтацією на цілісну професійну діяльність, де кожна дисципліна повинна слугувати засобом для досягнення однієї цілі [5]. Цілком погоджуючись з автором, наголошуємо на тому, що лише взаємодія викладачів різних навчальних дисциплін та пошук ефективних форм і методів формування лексико-народознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи сприятиме формування конкурентоздатних фахівців у сфері педагогіки, які володіють високим рівнем професіоналізму.

Теоретичний аналіз наукових джерел свідчить про багатовекторність досліджуваного феномена та його функціональний спектр, до складу якого різними науковцями віднесено такі функції, як освітня, виховна, розвивальна, дидактична, формувальна, психологічна, інтеграційна.

Отже, використання інтеграції дисциплін педагогічного циклу та фахових методик підготовки студентів сприятиме успішному формуванню лексико-народознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи. Міждисциплінарні зв'язки уможливають підвищення рівня фундаментальних знань, їх класифікацій, універсалізації та глобалізації, розвитку мислення, їх застосуванню. Орієнтація на майбутню професійну діяльність дає змогу студентам виокремлювати найбільш суттєві аспекти навчального процесу, усвідомити процес навчання як результат інтеграції окремих дисциплін, визначити місце і функції окремого навчального предмета в загальній структурі професійної підготовки.

Другою педагогічною умовою є використання системи інноваційних педагогічних технологій, що забезпечують ефективний розвиток лексико-народознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи, його готовність до оптимального впровадження набутого досвіду лексико-народознавчої діяльності в освітньому процесі початкової школи.

Означена умова передбачає розробку та впровадження спецкурсу “Формування лексико-народознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи”. Цей курс призначений ознайомити майбутніх учителів початкових класів зі змістом і методикою застосування народознавчої лексики.

Метою спецкурсу “Формування лексико-народознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи” є:

- формування в майбутніх учителів системи знань із народознавства та методики роботи над народознавчою лексикою в початковій школі;
- формування системи вмій і навичок щодо планування роботи з дітьми, складання конспектів, сценаріїв у цьому напрямі, вміння оцінювати та аналізувати виконану роботу.

Для досягнення цієї мети необхідно розв'язувати такі завдання:

- ознайомити студентів з українською народною культурою, літературою, символікою, оберегами, звичаями, традиціями;
- формувати вміння планувати роботу з дітьми;
- формувати вміння складати конспекти уроків та сценарії виховних заходів із використанням народознавчої лексики;
- формувати вміння оцінювати та аналізувати конспекти та сценарії.

Наступна педагогічна умова – орієнтація студентів на народознавчу спрямованість у навчально-виховній роботі з учнями початкової школи. Це має забезпечувати ефективність народознавчої компетентності майбутніх учителів початкових класів на основі усвідомленого набуття студентами лексико-народознавчих знань, розв'язання практичних умінь, формування мотивацій до неї та розвитку особистісних якостей, що перетворюються в механізм продукування цих знань і вмінь в освітній процес початкової школи.

Таким чином, запропонований комплекс педагогічних умов та засобів їх реалізації ми вважаємо доцільними та науково відповідними для формування лексико-народознавчої компетентності майбутнього вчителя початкової школи, оскільки вони були виокремлені згідно з природою досліджуваного феномена та сучасними вимогами щодо підготовки майбутніх учителів у вищому навчальному закладі.

Використана література:

1. Бабанский Ю. Избранные педагогические труды. Москва: Педагогика, 1989. 560 с.
2. Бражнич О. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Кривий Ріг, 2001. 238 с.
3. Виноградова Н. Окружающий мир: методика обучения: 1–4 классы. Москва: Вентана-Граф, 2004. 240 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 367 с.
5. Климов Е. Пути в профессионализм (психологический взгляд). Москва: МПСИ; Флинта, 2003. 320 с.
6. Краткий психологический словарь / ред.-сост. Л. Карпенко; под общ. Ред. А. Петровского, М. Ярошевского. Ростов-на-Дону: Фенікс, 1998. 512 с.
7. Марусенко М. Педагогічні умови формування професійної рефлексії майбутніх учителів початкових класів. *Наука і освіта*. 2011. № 4. С. 257–261.
8. Маслова О. Міжпредметні зв'язки та вдосконалення процесу навчання : монографія. Книга, 2008. 448 с.
9. Немов Р. Психология: словарь-справочник: в 2 ч. Москва: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. Ч. 2. 352 с.
10. Новейший философский словарь / сост. А. Грицанов. Минск: Изд. В. Скакун, 1998. 896 с.
11. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / З. Курлянд, Р. Хмелюк, А. Семинова та ін.; за ред. З. Курлянд. 2-ге видання, перероб. і доп. Київ: Знання, 2005. 399 с.
12. Педагогічний словник / за ред. Дійсного члена АПН України М. Ярмаченка. Київ: Пед. думка, 2001. 516 с.
13. Подласый И. Педагогика. Просвещение: Гуманитарный изд. Центр "Владос", 1996. 432 с.
14. Серьожникова Р. Основы психологии і педагогіки: навчальний посібник. Центр навчальної літератури, 2003. 243 с.
15. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л. Ильичев, П. Федосеев, С. Ковалев, В. Панов: Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с.

References:

1. Babansky Y. (1989) Izbrannyye pedagogicheskie trudy [Selected pedagogical works] : Pedagogika, Moskva. 560 p. [in Russia]
2. Brazhnych O. (2001) Pedagogichni umovy dyferencijovanogo navchannya uchniv zagalnoosvitnoyi shkoly [Pedagogical conditions of differentiated teaching of pupils of a secondary school] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.08. Kryvyj Rig., 238 s. [in Ukrainian]
3. Vinogradova N. (2004) Okruzhayushiy mir: metodika obucheniya : 1-4 klassy. [Surrounding world: teaching technique: grades 1-4] : Ventana-Graf, Moskva. 240 s. [in Russia]
4. Goncharenko S. (1997) Ukrayinskyj pedagogichnyj slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary] : Lybid, Kuyiv. 367 s. [in Ukrainian]
5. Klimov E. (2003) Puti v professionalizm (psihologicheskij vzglyad) [Ways to professionalism (psychological look)] : MPSI; Flinta, Moskva 320 s. [in Russia]
6. Kratkiy psihologicheskij slovar [Short psychological dictionary] (1998) / red.-sost. L. Karpenko; pod obsch. Red. A. Petrovskogo, M. Yaroshevskogo. : Feniks, Rostov-na-Donu. 512 s. [in Russia]
7. Marusenko M. (2011) Pedagogichni umovy formuvannya profesijnoyi refleksiyi majbutnix uchyteliv pochatkovyx klasiv [Pedagogical minds form of professional reflexes of May students] : Nauka i osvita. № 4. S. 257-261. [in Ukrainian]
8. Maslova O. (2008) Mizhpredmetni zvyazky ta vdoskonalennya procesu navchannya [Interpersonal relationships and improvement of the learning process] : monografiya. Knyga, 448 s. [in Ukrainian]
9. Nemov R. (2003) Psihologiya: slovar-spravochnik [Psychology: dictionary reference] : v 2 ch. – M. : Izd-vo VLADOS-PRESS, – Ch. 2. – 352 s. [in Russia]
10. Noveyshiy filosofskiy slovar [New Philosophical Dictionary] (1998) : sost. A. Gritsanov : Izd. V. Skakun, Minsk 896 s. [in Belarus]
11. Pedagogika vyshhoyi shkoly [Pedagogy of high school] (2005) : navch. Posibnyk / Z. Kurlyand, R. Xmelyuk, A. Semynova ta in.; za red. Z. Kurlyand. 2-ge vydannya, pererob. i dop. : Znannya, Kuyiv. 399 s. [in Ukrainian]
12. Pedagogichnyj slovnyk [Pedagogical dictionary] (2001) / za red. Dijnogo chlena APN Ukrayiny M. Yarmachenka : Ped. dumka, Kuyiv. 516 s. [in Ukrainian]
13. Podlasyiy I. (1996) Pedagogika [Pedagogy] // Prosveschenie: Gumanitarnyy izd. Tsentr "Vlados", 432 s. [in USSR]
14. Serozhnikova R. (2003) Osнови psihologiyi i pedagogiki [Fundamentals of psychology and pedagogy] : navchalnyy posibnik. : Tsentr navchalnoy i literaturi, 243 s. [in Ukrainian]
15. Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar [Philosophical Encyclopedic Dictionary] (1983) : Gl. redaktsiya : L. Illichev, P. Fedoseev, S. Kovalev, V. Panov : Sov. Entsiklopediya. 840 s. [in USSR]

Струк А. В. Педагогические условия формирования лексико-народоведческой компетентности будущего учителя начальной школы.

Раскрыта сущность понятия “педагогические условия”, проанализированы взгляды ученых на толкование педагогических условий. Определены педагогические условия формирования лексико-народоведческой компетентности будущего учителя начальной школы. Выделены и охарактеризованы методы и формы, которые являются эффективными

при внедрении педагогических условий лексико-народоведческой компетентности будущего учителя начальной школы.

Лексико-народоведческая подготовка будущего учителя начальных классов предусматривает формирование у него народоведческой, социокультурной компетенции: умение использовать особенности речевого поведения в соответствующих ситуациях общения, обеспечивать формирование культуры общения, знакомство с нормами этикета, сформированность знаний и умений по правилам вежливости, умение определять акцент и диалектные особенности речи, умение составлять и представлять устные отзывы об увиденном, услышанном, пережитом.

Ключевые слова: условие, педагогическое условие, лексика, народоведение, высшее учебное заведение, будущий учитель, начальная школа.

Stuk A. B. Pedagogical conditions for the formation of the lexical-nationalistic competence of the future teacher of elementary school.

The article reveals the essence of the concept of "pedagogical conditions", analyzes the views of scientists on the interpretation of pedagogical conditions. The pedagogical conditions for the formation of the lexical-ethnographic competence of the future teacher of elementary school are determined. The methods and forms that are effective in introducing the pedagogical conditions of the lexical-nationalistic competence of the future teacher of elementary school are identified and characterized.

The lexico-ethnographic preparation of the future teacher of elementary classes involves the formation of his ethnographic, socio-cultural competence: the ability to use the peculiarities of speech behavior in the appropriate communication situations, to ensure the formation of a culture of communication, familiarity with the norms of etiquette, the formation of knowledge and skills regarding the rules of politeness, the ability to determine the emphasis and dialect speech features, ability to compose and present oral responses about what they have seen, heard, experienced.

Key words: condition, pedagogical condition, vocabulary, ethnography, competence, higher education institution, future teacher, elementary school.

УДК 378.016

DOI <https://doi.org/10.31392/2311-5491/2019-68.45>

Тараненко Г. Г.

**ЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
АГРОТЕХНОЛОГІЧНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

На підставі аналізу загальних компетентностей та програмних результатів навчання здобувачів вищої освіти агротехнологічних спеціальностей обґрунтовано актуальність логічної компетентності у системі професійних компетентностей здобувачів вищої освіти агротехнологічного закладу вищої освіти. Доведено, що комунікативна компетентність репрезентує не тільки сукупність досвіду, комунікативних знань, умінь, навичок, компетенцій, що уможливають творче самовираження у сфері професійного спілкування та вирішення спектра поставлених творчих завдань, але й здатність особистості до мовленнєвого спілкування і вміння слухати, що є однією з найважливіших особистісно-професійних рис майбутнього фахівця, зокрема агротехнологічних спеціальностей. Відстоюється думка про те, що комунікація, яка ставить специфічні вимоги до якостей особистості, найважливішою серед яких є комунікативність, вимагає від майбутнього фахівця вирішення низки викликів, зокрема набуття ним логічної компетентності, яка визначається як спектр навичок і умінь, необхідних для виконання будь-якої інтелектуальної роботи та освоєння нових галузей знання.

Ключові слова: логічна компетентність, комунікативна компетентність, здобувач вищої освіти, агротехнологічний заклад вищої освіти.

Інноваційні процеси у сфері вищої освіти України актуалізували питання професійної компетентності майбутнього фахівця, що відповідно до Закону України "Про вищу освіту" (2014 р.) регламентується освітньою (освітньо-професійною чи освітньо-науковою) програмою, яка є "системою освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти" та "відповідає стандарту вищої освіти, спроможна виконати вимоги стандарту та досягти заявлених у програмі результатів навчання" [6].

Аналіз загальних компетентностей та програмних результатів навчання здобувачів вищої освіти агротехнологічних спеціальностей дає підстави стверджувати про актуалізацію логічної компетентності як однієї з ключових серед очікуваних результатів навчання. Так, більшість стандартів вищої освіти до загальних компетентностей